

Sloboda v hudbe – súčasné výzvy

1. ročník medzinárodnej konferencie Európskej platformy pre filozofiu hudby,
Porto 18. – 20. apríla 2024

DOI: 10.4149/SH_2024_2_4

Teoretické uvažovanie o hudbe je súčasťou diskurzu viacerých vedeckých disciplín: muzikológie (v jej rámci najmä hudobnej teórie, kde hudobné myslenie možno chápať ako integrálnu disciplínu), hudobnej estetiky, filozofie kultúry, filozofie umenia, etnológie a kultúrnej antropológie. Hoci zďaleka neboli vymenované všetky vedy, už táto vzorka ukazuje rozmanitosť a bohatosť uvažovania o hudbe. Kultúrnotvorný význam hudby spočíva v tom, že organizuje a kultivuje naše vnímanie veľmi špecifickým spôsobom – jednako je najabstraktnejšia z umení (nemateriálna, neverbálna) a súčasne jej sémantické možnosti sú oveľa menšie ako u iných umení, vďaka čomu dokáže rozvíjať aj inú než len rozumovú stránku človeka (v duchu osvietenскеj rovnováhy rozumu a citu). Slovanami Immanuela Kanta povedané, hudba prezentuje estetické (aj filozofické) idey, hoci sú odlišné od rozumových ideí vyjadriteľných verbálne a pojmovo. Nie je možné ju obviňovať zo šírenia ideologických téz, nikdy to nebolo explicitne preukázané. Pritom nás dokáže urobiť šťastnejšími, slobodnejšími, jej pestovanie dokáže podporiť zdravie aj našu osobnostnú integritu a morálku (ako súčasť ars vivendi). Takto možno načrtnúť spoločný predmet prináležiaci ako hudbe, tak aj filozofii, ktorý v 21. storočí znova nadobúda na svojej dôležitosti.

Európska platforma pre filozofiu hudby (ENPM) bola založená na jar roku 2023. Spája bádateľov zaujímajúcich sa o filozofiu hudby aktívnych vo vedných odboroch ako filozofia, muzikológia, estetika, vedy o umení, sociológia, psychológia alebo počítačové vedy, rovnako aj profesionálnych hudobníkov a tvorcov, ktorí pracujú predovšetkým, ale nie výlučne, na akademických inštitúciách a umeleckých akadémiách v Európe. ENPM vznikla z iniciatívy bádateľov zo Španielska a Talianska a jej hlavným koordinátorom je Nemesio García-Carril Puy (Univerzita Complutense v Madride, Španielsko). Zakladajúcimi členmi a členmi riadiaceho výboru sú: Lisa Giombini (Univerzita Roma Tre v Ríme, Taliansko), Vítór Guerreiro (Uni-

verzita v Porte, Portugalsko), Dusan Milenkovic (Univerzita v Niši, Srbsko); Alessandro Arbo (Univerzita v Štrasburgu, Francúzsko), Alessandro Bertinetto (Univerzita v Turíne, Taliansko), Mario De Caro (Univerzita Roma Tre v Ríme, Taliansko), Krzysztof Gućalski (Jagelovská univerzita v Krakove, Poľsko), Eran Guter (Vysoká škola Maxa Sterna v Jezreel Valley, Izrael), Slávka Kopčáková (Prešovská univerzita, Slovensko), Elzė Sigutė Mikalonytė (Univerzita v Cambridge, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska), Vitor Moura (Univerzita Minho v Brage, Portugalsko), Chiara Palazzolo (Univerzita Roma Tre v Ríme, Taliansko) a Rūta Stanevičiūtė (Litovská akadémia hudby a divadla vo Vilniuse, Litva).

Ústredným cieľom platformy ENPM je podporovať a rozvíjať štúdium široko chápaného hudobného fenoménu z filozofického hľadiska, a teda aj filozofiu hudby v Európe. Dosiahnutie tejto méty chce platforma realizovať cestou naplňovania konkrétnych cieľov, ktorými sú: podpora a posilnenie kontaktov a partnerstiev medzi európskymi filozofmi hudby prostredníctvom konferencií, workshopov, výmeny výskumníkov, spoločných výskumných projektov, vytvárania výskumných skupín a šírenia informácií týkajúcich sa filozofie hudby v rámci siete;

Obr. 1: Otvorenie konferencie ENPM (18. apríl 2024), členovia zakladajúceho výboru ENPM, zľava Nemesio García-Carril Puy (Španielsko), Lisa Giombini (Taliansko), Dusan Milenkovic (Srbsko), Vítór Guerreiro (Portugalsko)

podpora a zvyšovanie viditeľnosti, dostupnosti a vplyvu filozofického skúmania hudby v akademických kruhoch aj v širšej komunite; podpora interdisciplinárneho výskumu s príbuznými disciplínami.

V dňoch 18. – 20. apríla 2024 sa v slnkom zaliatom portugalskom meste Porto konala prvá medzinárodná konferencia Európskej platformy pre filozofiu hudby (ENPM) nazvaná **Freedom in Music – Contemporary Challenges** [Sloboda v hudbe – súčasné výzvy]. Súčasne bola konferencia aj oficiálnym ustanovujúcim stretnutím na spustenie fungovania platformy, vrátane schválenia stanov a potvrdenia cieľov zoskupenia. Prvá konferencia ENPM sa konala ako štartujúce iniciačné podujatie za účasti viac ako 30 bádateľov z krajín Európy, ale aj Spojeného kráľovstva, Izraela a USA. Hostiteľskou inštitúciou konferencie bol Inštitút filozofie Univerzity v Porto (Instituto de Filosofia da Universidade do Porto, Faculdade de Letras da Universidade do Porto). Podujatie sa zaoberalo skúmaním témy slobody v hudbe tvárou v tvár súčasným výzvam. Tematicky bola konferencia rozdelená na päť osobitných panelov, z ktorých každý sa venoval jednej z nasledujúcich línií: tvorba hudby (autorstvo, autorské práva, apropriácia, digitálna hudba, nové kompozičné postupy – vrátane umelej inteligencie); predvážacia prax hudby (profesionálna etika, etická zodpovednosť pri realizácii

hudobnej interpretácie, nové interpretačné zvyklosti, improvizácia); konzumácia hudby (nové spôsoby konzumácie: streamovanie, web, participácia, živá hudba); recepcia hudby (politické a sociálne hodnoty hudby: manipulácia vkusu, propaganda, cenzúra, hudba ako forma protestu a odporu; emancipačný rozmer hudby, hudobná výchova, kritické postupy, vzdelávacie dôsledky pre širokú verejnosť); definovanie hudby (považba a význam hudby: dôsledky pre ontológiu, epistemológiu, normatívnu teóriu: hudobné univerzálie, medzikultúrne otázky, médium).

Na rokovaní konferencie odznelo 30 príspevkov, v ktorých jednotliví referujúci priniesli mimoriadne zaujímavé témy, inovatívne pohľady na konceptualizáciu skúmaných fenoménov v hudbe. Môžeme spomenúť príspevok prof. **Alessandra Arba** (Štrasburská univerzita) *Freedom in the musical work, between aesthetics and ontology* [Sloboda v hudobnom diele, medzi estetikou a ontológiou], ktorý bol fundamentálnou filozofickou úvahou k vytýčenej téme konferencie. **Ewa Schreiber** (Poznaňská univerzita) v štúdii *Composers' self-reflection – "amateurish philosophizing"?* [Skladateľská sebareflexia – „amatérske filozofovanie“?] priniesla vlastnú psychologizujúcu schému procesu filozofovania o hudbe, tak ako prebieha u hudobného tvorcu. Mimoriadnu diskusiu vyvolal prof. **Alessandro Bertinetto** (Univerzita v Turíne) textom *Improvising habit(s) of musical freedom*

Obr. 2: Spoločná fotografia všetkých účastníkov konferencie ENPM z posledného dňa rokovania (20. apríl 2024) na Univerzite v Porto

Obr. 3: Zľava Krzysztof Gućzalski (Poľsko), prof. Markéta Štefková (Slovensko) počas prezentácie svojho referátu, Dusan Milenkovic (Srbsko)

Obr. 4: Zľava Marcin Trzęsiok (Poľsko), prof. Slávka Kopčáková (Slovensko) ako chairman sekcie Defining Music & Freedom

[Improvizčné zvyklosti v slobodnej hudbe], prinášajúcim nové pohľady na ontologické otázky improvizácie ako režimu vytesneného z európskej umeleckej hudby počas jej historického vývoja, avšak dnes výsostne aktuálneho. **Dušan Milenković** (Univerzita Niš) v texte *Aesthetics and contemporary global music* [Estetika a súčasná globálna hudba] priniesol aktualizujúci pohľad na operatívnosť a zmyslupnosť pojmov world music a global music. Izraelský filozof **Eran Guter** (Vysoká škola Maxa Sterna v Jezreelskom údolí) v prezentácii *Looping down to patterns of life: The emancipatory dimension of music* [Oblúkom k modelom života: emancipačný rozmer hudby] skúmal slobodu v hudbe vo väzbe na mechanizmy vzniku uvažovania o hudbe oslobodeného od zaužívaných schém a prepojeného na umenie života. **Rúta Stanevičiūtė** (Litovská hudobná a dramatická akadémia) vo svojom texte *Ethical Turn in Aesthetics and Reception of Music* [Etický obrat v estetike a v recepcii hudby] a **Féridia Stone-Davis** (Umelecká univerzita Graz / Cambridgeská univerzita / Profesorka študijnej skupiny Hudba a filozofia Kráľovskej hudobnej asociácie) v štúdiu *Epistemic injustice: what is heard and what is not heard* [Epistemická nespravodlivosť: čo sa počúva a čo sa nepočúva] nastolili etické a epistemologické tézy týkajúce sa recepcie hudby. Na konferencii vystúpili aj dve bádatelky zo Slovenska, Markéta Štefková (VŠMU v Bratislave), Slávka Kopčáková (Prešovská univerzita v Prešove) a český filozof Josef Fulka, ktorí prezentovali stav muzikologickej a filozofickej reflexie hudby 20. storočia v bývalom československom kontexte.

Prvú konferenciu ENPM možno považovať za mimoriadny úspech a súčasne za

prvé oficiálne iniciačné podujatie platformy, ktorá si vytýčila pre svoju ďalšiu činnosť veľmi ambiciózne ciele. Medzi nimi zarezonoval najmä zámer usporadúvať minimálne raz za dva roky vedeckú konferenciu, primárne na území EÚ. Súčasťou bádateľskej stratégie platformy budú v blízkej budúcnosti aj semináre a workshopy v rôznych častiach Európy, osvetové iniciatívy využívajúce sociálne médiá a digitálne komunikačné kanály. Do najbližšej budúcnosti sa ako kľúčové javí aj uchádzanie sa o granty a následná realizácia výskumných projektov v rámci schém Európskej únie v súlade s cieľmi ENPM. V roku 2025 spoločnosť plánuje vedeckú konferenciu v Štrasburgu (Francúzsko) so zámerom rozšíriť sieť jej členov a participujúcich odborníkov z Európy, ale aj iných kontinentov.

Hudbu v minulosti považovali za filozofiu, svetonázor, ba i jazyk či matematiku, v každej dobe v nej bolo možné vystopovať určitý étos, ako to deklarovali filozofi už od staroveku. Filozofia hudby sa snažila odhaliť základné zákonitosti existencie a vývinu hudby cez konkrétne historické a kultúrno-geografické formy jej jestvovania. Filozofia však, okrem svojej metafyzickej podoby, cez estetické koncepcie z nej vychádzajúce poukazuje na senzitivitu ako schopnosť vnímať, zakúšať zmyslové podnety a robiť spoločnosť citlivejšou, čo v nás rozvíja najmä umenie. V súčasnosti vo svete rozkladu demokracií, nárastu populizmu a návratu niektorých ideologických motívov do kultúrnych politík považujem bádanie v oblasti filozofie hudby (alebo širšie – filozofie umenia) za veľmi potrebné a spoločensky prínosné.

SLÁVKA KOPČÁKOVÁ